

FÖRTRYCKETS MEKANISMER

av *Britte Montigny*

När **Franco Leidi** gick bort 2008 betraktades han alltjämt som något av en gossen Ruda i svensk samtidskonst. Uppkäftig. Provocerande. Gränsöverskridande med rötter som via den internationella 1900-talskonstens expressiva strömningar sträckte sig långt tillbaka i den europeiska historien, religionshistorien, kulturhistorien, konsthistorien. I kopparsticken, hans vid sidan av teckning främsta medium, var linjerna så hårstråtunt sylvassa att de skar som gälla skrin genom luften när han ritsade in bilder som gav synlig form åt maktstrukturerade beteenden som tortyr, sadism och sadomasochism. (Miss)uppfattade som våldsbejakande och pornografiska kringgärdades de av tabun.

Ett av de verk som väckt störst debatt och blivit mest uppmärksammat är kopparsticket "Gömställe" från 1976. Huvudmotivet är en hund som med sitt gap greppar en kvinnas sköte. Enligt Leidi själv ska bilden tolkas som "ett inlemmande av det gudomliga i det mänskliga" (Ur konstnärens förord till Koppastick av Franco Leidi Incisioni al Bulino, Kalejdoskops förlag 1980 sid. 26) men den fick Sven Stolpe att utbrista "... Jag vet ingenting i dagens Sverige som tydligare vittnar om de faror vår kultur är utsatt för än dessa Leidis gräsligheter" (a.a. sid.34). I mitten av 1970-talet var den svenska "kultureliten" definitivt inte mogen för Leidis ocensurerade drömmar, mardrömmar och minnen.

Vid tiden för tillblivelsen av "Gömställe" hade Leidi bott i Sverige sedan 1971, hitflyttad från Genua där han växte upp. Uppväxten hade präglats av två former av förtryck: den fascistiska diktaturen som hans far representerade och den katolska som hans mor stod för. Han snärjdes av regler som krävde total underkastelse, som utmanade hans mod samtidigt som de bejakade hans rädsla och lade grunden till hans livslånga behov av ständiga gränsöverskridanden – sak samma vilka gränser det handlade om. En hjälp på vägen till emotionell – och konstnärlig - frigörelse fick han i Salzburg där han under några sommarmånader på 1960-talet studerade för den österrikiske expressionisten Oscar Kokoschka. Det var också där han lärde känna Annla Sterner, den svenska konstnärinnan som blev hans livskamrat och bro till Sverige, där han trots professurer och lärartjänster vid folkhögskolor förblev en främmande och fram till sin död ganska obegriplig fågel.

Konstvetaren, konsthallschefen, bokförläggaren med mera Sune Nordgren var en av dem som tidigt fick upp ögonen för Franco Leidis särpräglade konstnärskap. Det var också han som året efter Leidis bortgång tog initiativet till Att vara tillsammans, en utställning som under åren 2009-2010 vandrade runt till olika svenska kulturhus och konsthallar från Luleå i norr till Kristianstad i söder. Utställningen innebar en uppdatering av Leidis konstnärskap med tonvikt på de senare årens kraftfulla "imaginära" porträtt och en handfull objekt.

Närmare tio år har förflutit sedan dess och tiden är åter mogen att närma sig Franco Leidis konstnärskap – nu ur ett vidare perspektiv. Denna gång står Konsthallen Hishult för värdskapet och curatorskapet har övertagits av Sune Nordgrens son, Isac Nordgren Jonasson. På temat "Teckningar, Objekt och Egna tryck" har han gjort ett kräset urval av Leidis konst från 1970-talet och framåt.

Den tid som ligger mellan Leidis aktiva tid som konstnär och utställningens "nu" skapar distans samtidigt som vyerna generellt har vidgats. Teckningarna och kopparsticken framstår inte längre som bisarra och våldsrelaterat chockerande, utan som tidsdokument fyllda med allmängiltiga och skakande ekon från såväl konstnärens uppväxt som från maktfullkomlighet, övergrepp och fascistiska diktaturer på det hela taget. Reella ekon till skillnad från akvarellerna. De senare växte fram som motvikter till kopparsticken. De var "imaginära" porträtt, fantasiporträtt, till att börja med materialiserade i lasyrtunna färger. En genre som var på väg att förklinga ur Leidis konstnärskap när den långt senare, in på 1990-talet, blossade upp igen. Denna gång med färger så kraftfulla att de delvis tränger igenom akvarellpappret för att fragmenterade komma till synes på den andra sidan. En osynlig vägg med ett verkligt eller fiktivt nyckelhål som förbindelselänk mellan verkligheter – ett tema som i form av motsatspar och/eller konfrontationer upprepas i Leidis konstnärskap, även i porträtten. På tal om de senare beskrev han dem inte bara som "imaginära" utan också som "automatiska" därmed syftande på den automatiska surrealismen som med bland andra Max Ernst och André Masson som vägvisare förlöser bilder som gömmer sig i människans undermedvetna. För Leidis vidkommande bilder/ansikten/ porträtt med referenser till den grekisk-ortodoxa kyrkan, till böhmisk medeltid, till kyrkliga dignitärer och världsliga potentater, till konst skapad av konstrevolutionära själar som William Blake, Georg Fuseli, Max Klinger, Max Beckman, Georg Grosz, Egon Schiele (de flesta av dem förklarade som "entartete", det vill säga urartade och degenererade, av 1930-talets nationalsocialistiska parti)...

De imaginära porträtten har, liksom objekten, konceptuella kvaliteter som omöjliggör alla försök till objektiva tolkningar och associationsbanor. Inte desto mindre: när jag möter objekten som ofta skapats av "readymades" funna i gymnastiksalen till den övergivna skola som Leidi med familj övertog som bostad och ateljé, går mina tankar till konstnärer som Jean Tinguely (även om Leidis objekt inte är motoriserade), Per Olov Ultvedt och Bård Breivik. Grovt tillyxat, brutalt, med ärr efter hugg och slag. Språngbrädor, där varje ansats till ett djärvt kast ut i friheten hejdas av en sluten vägg. Språngbrädor som leder upp till nyckelhål, som öppnar sig mot de förbjudna fantasiernas domäner. Fragment av plintar som sammanfogats till sammankedjade gestalter, för evigt fångna i regelverkens tvångströjor.

I utställningen SITUATIONER på Konsthallen Hishult har Isac Nordgren Jonasson lyckats med sin föresats: att återskapa bilden av ett starkt, homogent och konsekvent konstnärskap som tiden långt om länge tycks ha hunnit i kapp.